

BUXGALTERIYA HISOBI VA UNING REGISTRRLARI VA SHAKLLARI

Madinabonu Tolipova Rovshanovna

Toshkent Moliya Instituti 1-kurs Magistranti BH-5

*Mutaxassislik: 70410101-Buxgalteriya hisobi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)
+998935890004.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxgalteriya hisobi va uning registrlari hamda shakllari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Buxgalteriya, hisob, registr, sintetik hisob registrlari, analitik hisob registrlari, bozor munosabatlari, korxonalar.

Buxgalteriya hisobining ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirish har bir bosqichda oshirilayotgan xo'jalik siyosati bilan ishlaydi. Respublikada xoliklarning rivojlanishini bozor munosabatlari mexanizmini chuqurlashtirishga yo hukumati tomonidan O'zbekiston uni bozor iqtisodiyoti Respublikasi qonunlari asosida amalga oshirilmoqda. Bu qonunlarimizni mustaqil davlat sifatida oshirish bo'yicha oldingiga qo'yilgan to'g'ridan-to'g'ri Respublika va ishlab chiqarishga muvofiq ishlab chiqarishni jamiyat tomonidan tog'ridan-to'g'ri, ongli ravishda tartibga solish tartibga solishning obektiv zaruriyat tuzatishni anglatadi. Respublika oldida turgan vazifalarni amalga oshirish uchun ulardan xalq xo'jalikning barcha bosqichlarida nazoratni nazorat qilish talab qilish. Boshqarishi uchun axborotni amalga oshirishning muhim hisoblangan buxgalteriya hisobi aynan shu maqsadlarga xizmat qiladi. Demak, buxgalteriya hisobining hisobga olish jarayonida aks ettiriladigan ob'ektlarni boshqarish uchun ma'lumotlarni yig'ish, ularni qayta ishlash iqtisodga kirishdan iborat. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 1996 yil 30 avgustda qabul qilingan «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi Qonun, buxgalteriya hisobini Milliy standartlarining tasdiqlanishi va amalga oshirilishidir. Korxonaning ishlab chiqarish, moliyaviy-xo'jalik faoliyatida sodir bo'ladigan va amalga oshiriladigan operatsiyalar buxgalteriya hisobining dastlabki hujjatlarida aks ettiriladi, keyinchalik ular yig'iladi va yig'ma yozuvlar tuziladi. Ularning ma'lumotlari tegishli registrlarda qayd etish tartibi va ularning iqtisodiy mazmuniga ko'ra guruhlanishi kerak. Buxgalteriya hisobi registrlari deb xo'jalik muomalalarining tarkibi va harakatini hisobga olishda qo'llaniladigan, ularning shakllanish manbalarini iqtisodiy mazmuniga ko'ra guruhlash, dastlabki va jamoaviy hujjatlarda aks ettirilgan jadvallarning maxsus shakllariga aytiladi. Ushbu jadvallar buxgalteriya hisobidagi schyotlarning o'zaro bog'liqligi va schyotlardagi yozuvlarning iqtisodiy mazmunini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Buxgalteriya hisobi jurnallari, yozuvlar, daftarlar, kartochkalar va tasdiqlangan shakllarni o'z ichiga oladi.

Yozuvlar turlariga ko'ra, hisob registrlarining quyidagi turlari mavjud:

Xronologik;[1]

Tizimli

Birlashtirilgan.

Xronologik hisob registrlarida korxonada amalga oshirilgan yoki sodir bo'lgan xo'jalik operatsiyalari hech qanday tizimga kiritilmasdan, faqat hujjatlar buxgalteriya tizimiga kiritilgan vaqtga ko'ra ro'yxatga olinadi. Xronologik hisob registrining vazifasini buxgalteriya hisobining memorial-order shaklida qo'llaniladigan "Xo'jalik muomalalarini ro'yxatga olish jurnali" bajaradi. Ushbu jurnalda xo'jalik operatsiyalari sodir bo'lgan vaqtga qarab ketma-ket qayd etiladi. Tizimli hisob registrlari ma'lum belgilar bo'yicha korxonada sodir bo'ladigan xo'jalik operatsiyalarini muntazam ravishda qayd etish uchun mo'ljallangan. Tizimli hisob registrlariga "Bosh kitob", analitik hisob kartochkalari misol bo'la oladi. Kombinatsiyalangan hisob registrlari - bu korxonada amalga oshirilayotgan xo'jalik operatsiyalarining tizimli va xronologik guruhlanishini ta'minlovchi hisob registrlari. Hisob registrlarining bu turi buxgalteriya hisobini takomillashtirish natijasida yaratilgan bo'lib, ularda xo'jalik operatsiyalari bir vaqtning o'zida buxgalteriya hisobi schyotlarida o'zlarining iqtisodiy mazmuniga ko'ra ajratilgan holda aks ettiriladi.

Hisob registrlari ulardagi ma'lumotlar miqdoriga qarab ikki turga bo'linadi:

Sintetik hisob registrlari;

Analitik hisob registrlari.[2]

Sintetik hisob registrlaridagi yozuvlar hech qanday tushuntirishsiz pul shaklida umumlashtiriladi. Sintetik hisob registrlaridagi yozuvlar ayrim olingan hujjatlar bo'yicha amalga oshirilmaydi, ularda ilgari iqtisodiy mazmuniga ko'ra guruhlangan bir xil hujjatlar yig'indisida aks ettiriladi. Bu turdagi hisob registrlariga bosh kitob, xo'jalik muomalalarini ro'yxatga olish jurnali va boshqalar kiradi. Analitik hisob registrlari xo'jalik fondlari va ularning shakllanish manbalari, iqtisodiy jarayonlar to'g'risidagi batafsil ma'lumotlarni aks ettirish va ularni tahliliy guruhlar bo'yicha ro'yxatga olish uchun mo'ljallangan. Analitik hisob registrlari sintetik hisob registrlariga qaraganda korxonada amalga oshirilgan xo'jalik muomalalarini batafsil ko'rsatadi. Bunday turdagi hisob registrlariga misol qilib «Asosiy vositalar», «Debitorlar va kreditorlar bilan hisob-kitoblar» va boshqa schyotlarda yuritiladigan kartochkalarni keltirish mumkin. Buxgalteriya hisobining shakli ma'lum bir texnik vositadan foydalangan holda buxgalteriya hisobini tashkil etishdir. Bunda korxonaning buxgalteriya hisobi ishida sodir bo'lgan har bir xo'jalik muomalasining qisqa muddatda, to'g'ri va izchil ravishda hisob registrlarining aniq tizimida tuzilishi ta'minlanadi. Amalda buxgalteriya hisobining turli shakllari mavjud. Ushbu shakllar bir-biridan quyidagi asosiy jihatlarda farqlanadi:

Hisob registrlarining soni, funktsiyalari va ko'rinishi bo'yicha;

Sintetik va analitik hisob registrlarining, xronologik va sistematik registrlarning o'zaro ta'siriga ko'ra;

Hisob registrlarida yozuvlarni yozish tartibi va texnikasiga ko'ra;

Hozirgi vaqtda amaliyotda buxgalteriya hisobining memorial-order, jurnal-order, umumiy jurnal va axborot texnologiyalariga asoslangan shakllaridan foydalanilmoqda.

Buxgalteriya hisobining memorial-order shakli davlat korxonalari va kichik korxonalarda keng qo'llaniladi. Memorial order shakli quyidagi afzalliklarga ega:

Hisoblash jarayoni qat'iy izchillikda amalga oshiriladi;

Buxgalteriya texnikasi sodda va tushunarli bo'ladi;

Registrlarning standart shakllari qoldirilishi mumkin.

U xo'jalik muomalalarini tartibga solish uchun sintetik va analitik hisoblardan iborat bo'lgan memorial-order shaklini maxsus ishlab chiqarishdan iborat, ya'ni: asosiy fond, hisoblangan amortizatsiya ajratmalari; ishlab chiqarish tajribasi rekordi; ishlab chiqarish zahiralari, tayyor mahsulotlar, ular bo'yicha to'langan QQS tushumi; naqd pul yechib olish hisobi; mahsulotni sotish kvitansiyasi; tadbirkorlar bilan hisob-kitoblarni qabul qilish yozuvi; mehnatga haq to'lash to'g'risidagi yozuvlardan olinadi. Korxonaning buxgalteriya hisobi tomonidan olingan dastlabki hujjatlar to'ldirish uchun asos bo'lib qoladi. Buxgalteriya hisobining jurnal-order shakli 1960-yil 1-yanvardan joriy qilingan. Buxgalteriya hisobining bu shakli joriy etilishidan oldin memorial-order shakli qo'llanilgan. Buxgalteriya hisobining jurnal-order yozuvlari jamlangan va guruhli guruhlar (jurnal-orderlar), yozuvlar yozuvlarda qanday guruhlanganligi. Buxgalteriya hisobi bilan bog'liq hujjatlar shaxsiy jurnallarning o'zida, memorial orderlarni aks ettirmasdan aks ettiriladi, chunki buxgalteriya hisobining qo'shimcha hisobot jurnallari bir vaqtning o'zida rasmiy hujjatlar, orderlar, memorial orderlar va xo'jalik tartib-qoidalarining buxgalteriya hisobiga bo'lgan ehtiyojni yo'q qiladi. Bu yerda memorial orderlar o'rniga maxsus hisob registrlari yaratiladi, ularda hisob-kitoblarning korrespondensiyalari allaqachon tuzilgan. Bu registrlar jamoaviy va guruhlashtiruvchi registrlardir, ya'ni bu registrlar nomiga ko'ra jurnal-orderlar deb ataladi. Jurnal-orderlarda birlamchi hujjatlarning ma'lumotlarini to'g'rilash guruhini ta'minlash uchun hisobvaraqlarda kredit bo'yicha korrespondensiya namunalari va oylik, choraklik va yillik hisobotlar uchun zarur bo'lgan ko'rsatkichlar ro'yxatiga e'tibor beriladi. Yig'ish va hisoblash uchun mo'ljallangan analitik jurnal-orderlarda analitik hisobga olish zaruriyati ham hisobga olinadi. Buxgalteriya hisobi jurnal-order shaklining asosiy usullaridan iborat:[3]

Faqat schyotlarning krediti bo'yicha, debetlangan schyotlar bilan korrespondensiya bo'yicha operatsiyalarni yuritish maqsadida jurnal-orderlarga yozuvlar kiritish;

Xulosa va analitik hisoblar yagona tizimda joylashgan;

Xo'jalik hisoblari buxgalteriya ishlab chiqarishining davriy va yillik hisobotlarini nazorat qilishda va aniq ko'rsatkichlar bo'yicha o'z aksini topadi.

Kerakli ko'rsatkichlar bilan bog'liq registrlar avans schyotlarining korrespondentsiyasini, analitik hisob-kitoblar nomenklaturasini, davriy va yillik hisobotlarni aniqlash uchun ishlatiladi;

Oylik jurnal-buyurtmalar ostida.

Buxgalteriya hisobining jurnal-order hisob registrlari shunday tuzatilishi kerakki, buxgalteriya hisoboti uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bevosita ushbu registrlardan olinishi mumkin. Barcha turdagi buxgalteriya hisobotlari va jadvallari to'g'ridan-to'g'ri ushbu hisob ma'lumotlari asosida qo'shimcha ishlamasdan tuzilishi mumkin. Buxgalteriya tizimida yozuvlarning to'g'ri bajarilishini nazorat qilish va harakatni o'z vaqtida nazorat qilish uchun ko'plab usullar qo'llaniladi. Xato ma'lumotlarini topish usullari dumaloq vedomostlarning kombinatsiyasini, uning ma'lumotlarini analitik hisob va sintetik hisob ma'lumotlari bilan taqqoslashni nazorat qilishni, jurnallar va vedomostlarni boshqarishni, ko'rsatkichlarni kompaniyaning bir-biri bilan taqqoslashni o'z ichiga oladi. Xatoni topishning eng aniq va ishonchli usuli barcha yozuvlarni hujjatlar bilan to'ldirishdir. Buni faqat saralash usuli ishlamaganda qilish kerak. Buxgalteriya hisobi qo'lda va maxsus mashinalar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Buxgalteriya hisobidan buxgalteriya registrlariga xo'jalikning tashqi ko'rinishi qayd etilganda ular siyoh bilan yoziladi. Ba'zi hollarda, agar bir nechta nusxa kerak bo'lsa, sharikli qalam va nusxa qog'ozidan foydalanish mumkin. Mashinada buxgalteriya registrlarida turli xil mashinalardagi vositalar. Hozirgi vaqtda buxgalteriya ishlarini ishlab chiqarishda zamonaviy mashinalardan keng foydalanilmoqda. Buxgalteriya hisobi registrlariga bir vaqtning o'zida bir xil yozuvlar qancha nusxada yozilishiga qarab, ular oddiy va kopirovkali yozuvlarga bo'linadi.

Oddiy yozuvlar- nusxa zarur bo'lmagan holatda qo'yilgan. Bu buxgalteriya daftarlarida, yangi bosh daftar, ro'yxatdan o'tish jurnali va analitik hisob kartochkalarida. Bundan tashqari oddiy yozuvlar bir qator buxgalteriya yozuvlari ichida ham hisob. Masalan: memorial-orderlar, kassa orderlari, bank hisobotlari va boshqalar. Yozuvlar nusxalari - bir yozuvning bir necha nusxasini tayyorlash zarur bo'lganda, yozuvlarning elektron nusxalari bilan hujjatlarni yaratishda keng qo'llaniladi. [4] Masalan, schyot-faktura, to'lov topshirig'i, dalolatnoma, to'lov talabnomasi va boshqa hujjatlardan foydalanish. Nusxa yozuvlaridan mahsulotni qo'llab-quvvatlashda buxgalteriya registrlarini qisqartirish, ishlab chiqarish bo'yicha ishlab chiqarishdagi xatolar, olinadigan ko'proq tejash va arzon buxgalteriya ishlari. mahsulotga. Buxgalteriya registrlarida yozilgan xo'jalik natijalarini aks ettiruvchi barcha yozuvlar oylar yoki boshqa narsalar bo'yicha umumlashtiriladi. Bunday yig'ishning maqsadi - umumiy aylanma summasini va barcha hisoblar bo'yicha oy yoki

yil oxiridagi qoldiqni aniqlash. Bundan tashqari, aniqlangan umumiy summalarning yozuvlarini solishtirish va xatolarni topish kerak. Yozuvlarni solishtirish uchun sintetik hisoblardan foydalaniladi. Umumiy jurnal buxgalteriya hisobining umumiy ma'lumotlariga, boshlang'ich debet va kredit bo'yicha oylik summalarning umumiy miqdoriga, agar hisob-kitoblarni ishlab chiqarish bilan shug'ullansa, ro'yxatga olish jurnali bo'yicha oylik jamlarning umumiy tarkibiga bo'linadi. umumiy miqdori bilan solishtiriladi. Buxgalteriya registridagi yozuvlarning to'g'ri qoldig'ini ta'minlash uchun aylanmaning debet va kredit summalari teng bo'lishi kerak. Bu tenglik ma'lumotlarning xronologik yozuvi (ko'rish) muntazam yozuvlar jurnali (master jurnal) ma'lumotnomasiga mos kelishidan kelib chiqadi.

Xulosa:

Buxgalteriya registrarida aniqlangan tarzda tuzatish kiritilishi kerak.

Xatoni tuzatishning uchta usuli mavjud.

"tuzatish" usuli;

"Qizil bekor qilish" usuli;

"Qo'shimcha simlar" usuli.

“Tuzatish” usulidan iborat bo‘lib, unda noto‘g‘ri yozilgan (chiziq ostidagi raqam oson o‘qilishi yoki o‘qilmasligi uchun) ustiga ingichka chizib, uning yoniga to‘g‘ri yozuvni yozish va shu munosabat bilan a. maxsus hujjat, uni hisobning ushbu maydoniga ajrating. shaxsga yoki bosh buxgalterga tushuntirish beriladi va uning imzosi bilan tasdiqlanadi. Agar ko'p sonli yozuvlar bo'lsa, xato bo'lsa ham, ular yuqoridagi usulda chiziladi va tuzatiladi. agar kabel taqdim etilsa) va umumiy miqdorni bir nechta joyga yozib qo'ysangiz, bu xatoni tuzatish usuli bilan tuzatib bo'lmaydi, chunki ko'p joylarni ochib, uni tuzatish kerak bo'ladi, shuning uchun " qizil bekor qilish" usuli. bu holda, xato yozuvi xuddi qizil siyoh bilan yana yoziladi, shundan so'ng to'g'ri yozuv tegishli registrda aks ettiriladi. Hisobvaraqa bo'yicha umumiy aylanmani topishda summa qizil siyoh bilan yoziladi va umumiy summadan ayiriladi. Bunday xatolik qo'shimcha buxgalteriya slipini berish yo'li bilan tuzatiladi (qaysi hisobda siyoh miqdorida farq bo'lsa).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Do'stmuratov R.D. Buxgalteriya hisobi nazariyasi; / Darslik; Toshkent Yangiyul poligraf servis, 2007; 256 b.[1]
2. Sh.Ergasheva.; Бухгалтерский учет /.; Toshkent «Иқтисод-молия» - 2010.[2]
3. Ostanaqulov., Buxgalteriya hisobi nazariyasi; / Darslik; Toshkent Iqtisod-Moliya, 2007.[3]
4. Э.Ф.Гадоев ва б. Бухгалтер учун амалий қўлланма, Тошкент – Норма – 2011.[4]